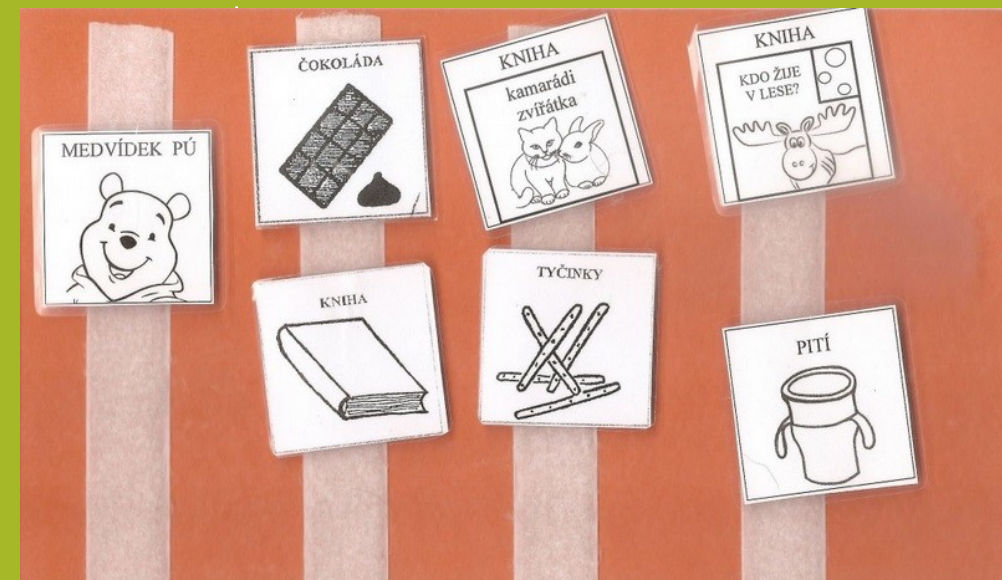

ALTERNATIVNÍ A AUGMENTATIVNÍ KOMUNIKACE

AAK = alternativní a augmentativní komunikace

- ❖ Obecně k AAK

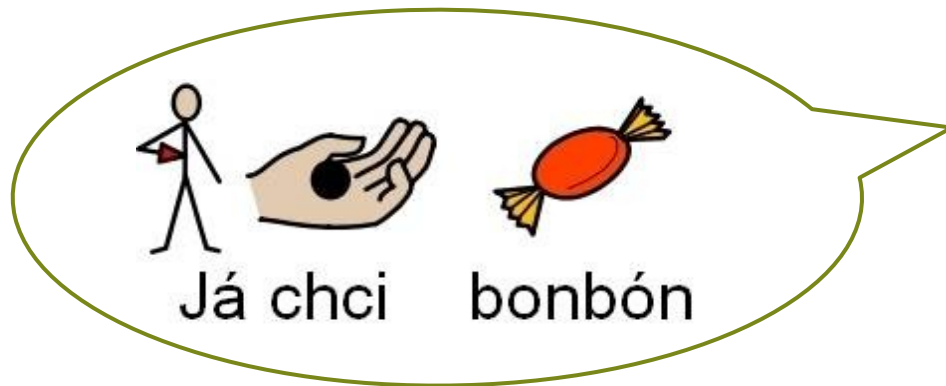
- ❖ Systémy AAK

- ❖ AAK ve vzdělávání žáků s mentálním postižením

Alternativní a augmentativní komunikace

AAK umožňuje osobám s těžkým postižením, u nichž je částečně, nebo úplně znemožněna verbální komunikace, dorozumívat se, komunikovat se svým okolím, vyjádřit své pocity, přání, reagovat na podněty (Klenková, 2006).

...zajišťuje, aby každý měl příležitost rozumět, a aby jemu bylo porozuměno.

Augmentativní komunikace

- Augmentare = zvětšovat, rozšiřovat
- Zaměřena na podporu již existujících komunikačních schopností a možností

MAKATON

Alternativní komunikace

- Alternativní = zástupný, náhradní
- Používá se jako náhrada mluvené řeči.

ETRAN-N / E-TRAN

Klenková (2004)

- **alternativní a augmentativní komunikace (AAK)** – obecný pojem, vyjadřující určitý přístup, který je možno uskutečnit mnoha různými způsoby
- **system AAK** – je souhrn všech postupů a prostředků, který se užívá pro rozvoj dorozumívání konkrétní osoby

AAK – cílové skupiny

A) Osoby s narušenou komunikační schopností

- Osoby s tělesným postižením (DMO, ALS,...)
- Osoby se sensorickým postižením (zraku, sluchu)
- Osoby s ADHD
- Osoby s PAS
- Osoby s mentálním postižením (MR, Parkinsonova choroba, Alzheimerova choroba)

B) Návštěvníci veřejných prostor a společenských událostí...

AAK systémy bez pomůcek (Janovcová, 2003)

➤ spojují řeč s pohybem, který vytváří paměťové stopy

- cílené pohledy očí, mimika
- gesta, gestikulace
- manuální znaky (např. jazykový program Makaton)

MAKATON

- autoři: logopedka **Margaret Walker** a psychiatričtí konzultanti **Kathy Johnston** a **Tony Cornforth**
- ve Velké Británii kurzy od „Makaton Charity“ – ročně až 30000 lidí
- v České republice poskytuje kurz SPC pro alternativní a augmentativní komunikaci v Praze
- systém kombinuje manuální znaky a mluvenou řeč, (u malých dětí i symboly)
- slovník 350 slov v 8 stupních (mezinárodní)
- nejčastěji používán pro osoby s mentálním postižením, a autismem, se specificky narušeným vývojem řeči, a také u dospělých osob se získanými formami narušené komunikační schopnosti

Little Peter Rabbit:

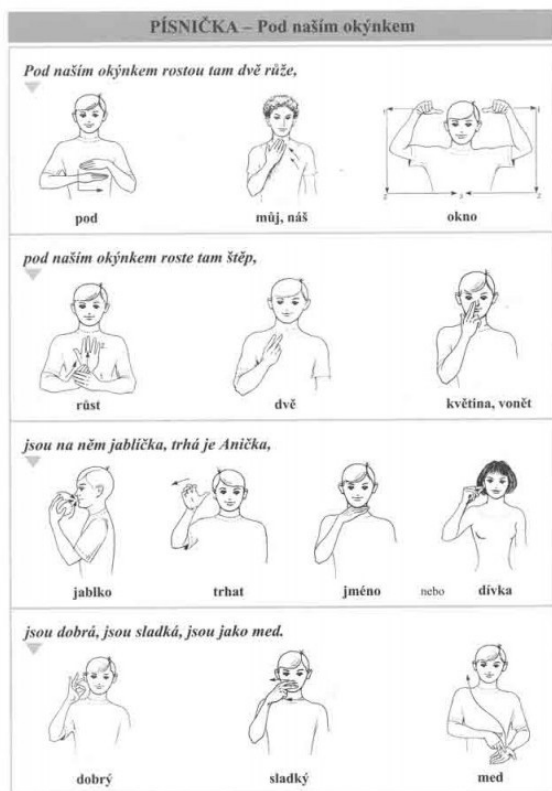
<https://www.youtube.com/watch?v=7ilRpmxkmGE>

ZNAK DO ŘEČI

- autor: dánský speciální pedagog Larse Nygard
- v ČR díky autorkám Kubové, Pavelové a Rádkové, které zpracovaly metodiku a výukovou videokazetu
- znaky vycházejí z podstaty daného slova, přirozených gest a mimiky, znakové zásoby systému Makaton a znakového jazyka
- systém pomocných artikulačních znaků (ne znakový jazyk)
- doplněk řeči pro jedince s narušenou komunikační schopností
- znakují se klíčová slova ve větě
- vizualizace mluveného slova – paměť
- možno přizpůsobit motorickým dovednostem žáka
- pro děti s mentálním postižením, ale i pro osoby s centrálním narušením motoriky

Makaton

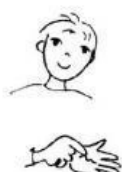
UČIT SE

ČIST

POČÍTÁ

PSÁT

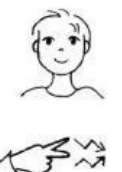
CVIČIT

KRESLIT

PLAVAT

STŘIHAT

VAŘIT

VÍM

ZPÍVAT

SKÁKAT

Znak do řeči

JÍST

PÍT

SPÁT

HRÁT SI

ZNAKOVAT

JÍT

MÝT SE

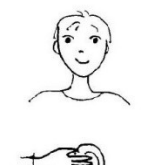
SE

DÍVAT SE

POVÍDAT

JÍT NA WC

MÁM

Další AAK systémy bez pomůcek

- Znakový jazyk (Český znakový jazyk)
- Znakovaná čeština
- Prstová abeceda
- Pomocné artikulační znaky
- Lormova abeceda

AAK systémy s pomůckami (Janovcová, 2003)

- **Pomůcky technické:**
  - počítač, notebook, tablet...
  - aplikace a programy s hlasovým výstupem
- **Pomůcky netechnické:**
  - grafické symboly (piktogramy, Bliss, VOKS)
  - zástupné předměty
  - fotografie (učitelů, rodinných příslušníků)
  - komunikační tabulky
  - písmena a psaná slova

Práce s tabletem:

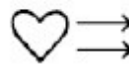

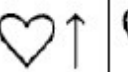
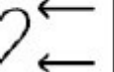

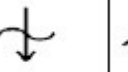

<https://www.youtube.com/watch?v=SAEY Ae19Cik&t=99s>

**aplikace
VOXKOM:**

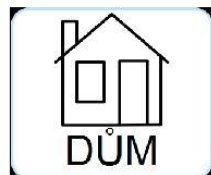
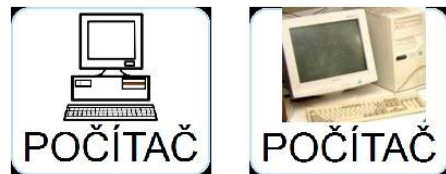
<https://www.youtube.com/watch?v=yv4K3A56pOo>

BLISS SYSTÉM

				
pocit	harmonie	smutek	štěstí	starosti
				
voda	děšť	snih	pršet	deštivý
				
tělo	hrud'	rozkrok	krk	rameno

- autor: rakouský chemik Charles Bliss
- původní záměr byl vytvořit doplňující prostředek k psané formě řeči a **usnadnit komunikace na mezinárodní úrovni**, ale během 60. a 70. let se začal využívat pro AAK:
1971 Toronto (Crippled Children Centre) upraven
1975 založen Institut pro komunikaci se symboly Bliss
- založeno na souboru jednoduchých symbolů, které nesou význam samostatně nebo v kombinacích - více než 3000 slov
- jako jediná ze systémů AAK má gramatické pravidla
- komunikační tabulky a deníky, nebo PC programy (*Blisswrite software, Blissvox, Bliss for windows*)
- častěji je užíván osobami s tělesným postižením, případně u osob po cévních mozkových příhodách (zejména s dysartrií), než u osob s mentálním postižením

PIKTOGRAMY

= útvary, které jsou vytvořeny psaním, kreslením, tiskem, nebo jinými postupy

- konkrétní metodiku pro aplikaci piktogramů v České republice vypracovala Mgr. Libuše Kubová
- snadno srozumitelné všem
- v komunikačním procesu se používají, pokud uživatel nemůže dekódovat písmo (vzhledem ke svému postižení či věku)
- vycházejí z obsahu a významu slov
- v ČR slovník 700 slov (osoby, věci, činnosti, představy, vlastnosti, pocity a vztahy)
- komunikace prostřednictvím piktogramů je vždy doprovázena mluvenou řečí, případně znaky (např. Znak do řeči)
- pro osoby s mentálním postižením, osoby s PAS, osoby s kombinovaným postižením

Piktogramy a jejich různá provedení

ČINNOSTI			
STOJÍ	JDE	BĚŽÍ	SKÁČE
SEDÍ	LEŽÍ	SPÍ	ČEKÁ
ŘÍDÍ	JEDE	PLUJE	LETÍ
CVIČÍ	PLAVE	LYŽUJE	SÁŇKUJE
HÁZÍ	UKAZUJE	PRACUJE	PRACUJE

CVIČIT	JÍT	MLUVIT	STRÍHAT	PÍT	VSTÁVAT
DÁT	ČIST	NĚST	OBOUVAT SE	PSÁT	UKLÍZET
HRÁT SI	NAKUPOVAT	OBLÉKAT SE	POMÁHAT	SPÁT	ZOUVAT SE
ČEKAT	JIST	POČÍTAT	SLAVIT	TANCOVAT	UKLÍZET
DÍVAT SE	MALOVAT	SEDĚT	SVLÉKAT SE	TELEFONOVAT	ZPÍVAT

ČINNOSTI - SLOVESA

Postup osvojování a používání piktogramů

(Janovcová, 2010)

VOKS – výměnný obrázkový komunikační systém

- autorka: PhDr. Margita Knapcová
- PECS - The picture exchange communication system, USA, 1985
- VOKS má více výukových a doplňkových lekcí, metodika VOKS je podrobněji zpracována (zaměřuje se jak na komunikačního partnera, tak na asistenta)
- odpovídá jazykovým pravidlům českého jazyka
- respektuje komunikační specifika uživatelů
- VOKS je určen především jedincům s PAS, osvědčuje se u dětí s Downovým syndromem, s afázií po úraze, s těžkou dysfázií i u dětí s tělesným postižením (především DMO)
- kurz u nás pořádá Institut pedagogicko-psychologického poradenství v ČR

Metodika VOKS

- metodika VOKS obsahuje 7 výukových lekcí, postupně se rozvíjí dovednost výměny obrázku za věc (lekce 1) až po spontánní komentování (lekce 7)
- při nácviku VOKS je zapotřebí alespoň dvou učitelů (komunikačního partnera, který komunikuje s klientem a řídí nácvik a asistenta klienta, který navádí klienta a pomáhá mu při komunikaci).

Komunikační Deník: Aplikace na Google Play

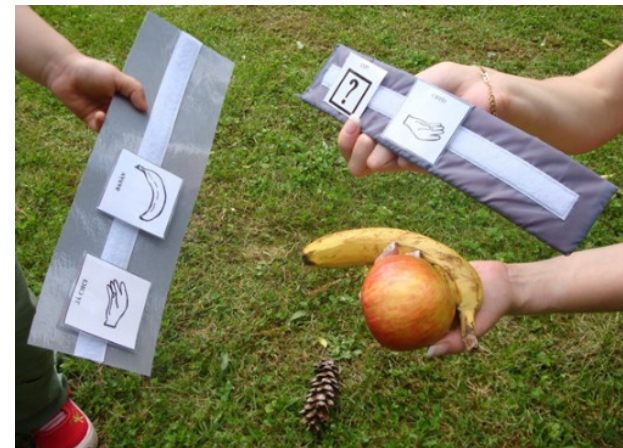
- lze využít reálné předměty, fotografie, obrázky i piktogramy – v barevném nebo černobílém provedení
- symboly jsou uspořádány do komunikačního deníku, pro snazší orientaci uživatele jsou rozděleny do kategorií na barevně odlišených stranách
- pro komunikační výměnu je využíván větný proužek

Komunikace s VOKS:

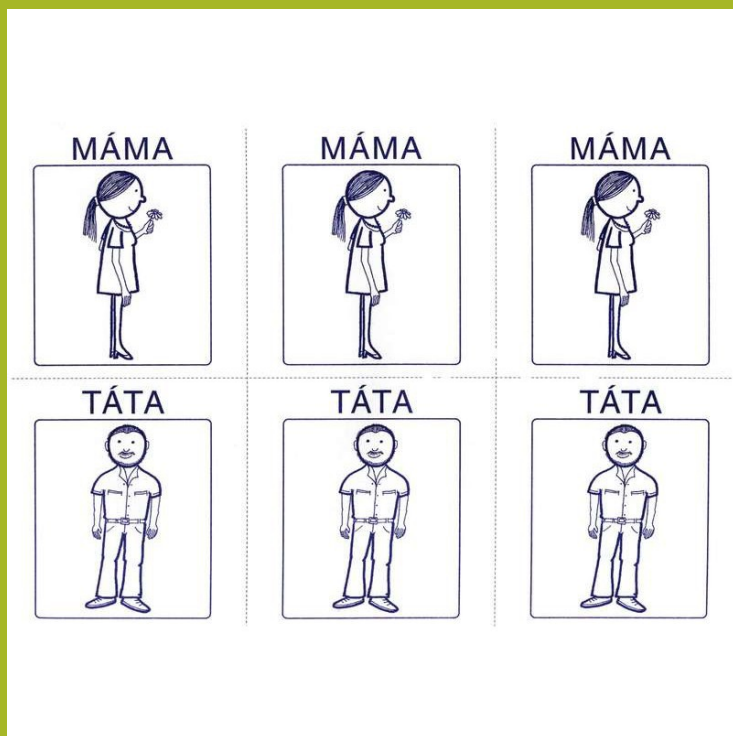
<https://www.youtube.com/watch?v=mukxWZF1XM4>

VOKS – odlišnosti od ostatních systémů AAK

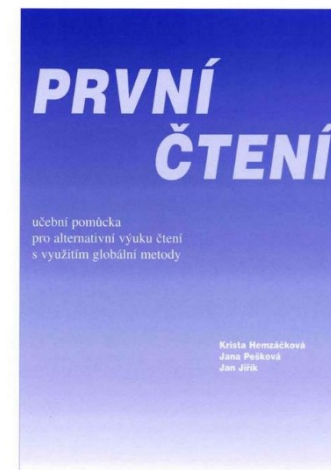
- děti na obrázky neukazují, ale partnerovi je přinášejí
- v prvních lekcích obrázek vyměňují za oblíbený pamlskek nebo věc
- zmíněná výměna umožňuje hned na počátku výuky snadno pochopit smysl systému jako komunikaci
- přinese-li dítě obrázek míče, dostane výměnou za obrázek skutečný míč
- výměna je smysluplná a nepochybně úmyslná
- umístění textu je doporučeno nad symbolem, jako podpora rozvoje globálního čtení

GLOBALNÍ ČTENÍ

- autor: belgický lékař Ovide Decroly, v ČR propagátor: Václav Příhoda
  - vychází z tvarové (gestalt) psychologie - učí se od celku k jednotlivostem
  - rozvoj řeči bez důrazu na artikulaci, jde o stimulaci zraku, verbálního myšlení a záměrné pozornosti
  - dítě by před začátkem mělo mít aktivní/pasivní slovní zásobu alespoň 50 slov
- pro děti s mentálním postižením a pro děti v předškolním věku

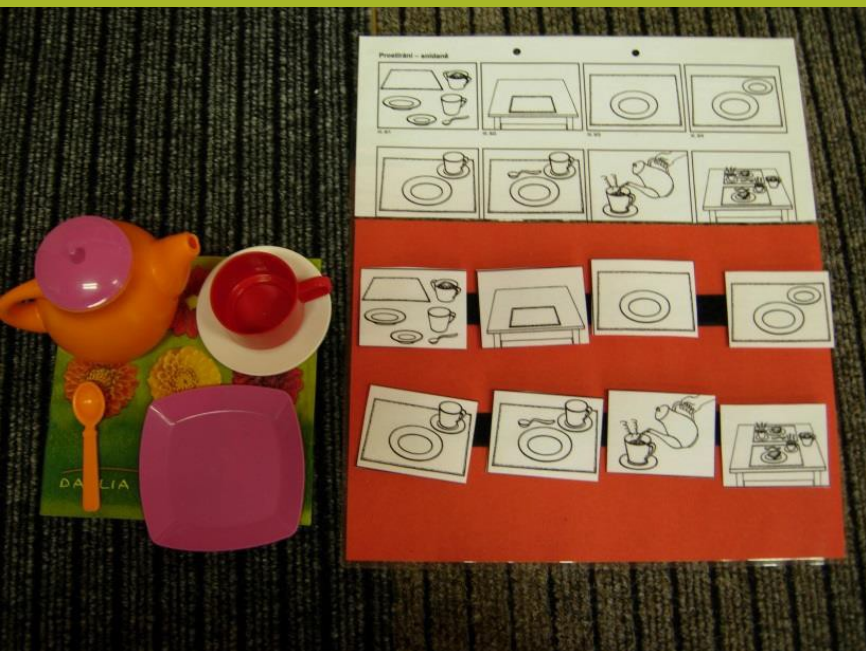

SOCIÁLNÍ ČTENÍ

= poznávání, interpretace a přiměřené reagování na zřetelná znamení, symboly, piktogramy, slova a skupiny slov, které se objevují v okolním prostředí nebo v širším kontextu

➤ podpůrná, pomocná a motivační metoda především u osob s mentálním postižením

- komunikace zaměřena na využitelnost a funkčnost
- pracuje se s slovy, se kterými jedinci často setkávají
- forma předmětová / forma obrazová

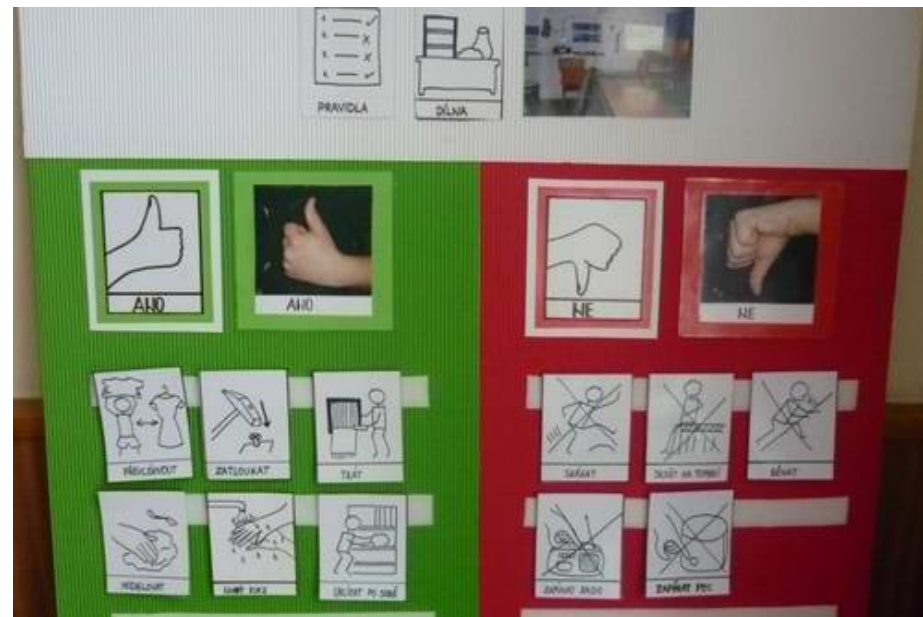

FACILITOVANÁ KOMUNIKACE

- autorka: Australanka Rosemary Crosley (800 žáků)
- původně dopomoc při ukazování ANO/NE na tabulce, nebo při ťukání na psacím stroji
- facilitátor přidržuje ruku, zápěstí, nebo paži – stimulace osoby, která komunikuje
- kontroverzní omezení X progres samostatnosti
- rozvíjí se souhra v komunikaci

Využití AAK ve škole

Výhody a nevýhody AAK

- **Výhody:** (Kubová, 1996; srov. Bendová, 2008):
  - rozšiřují možnosti komunikace
  - napomáhají **rozvoji kognitivních a jazykových dovedností**
  - umožňují **samostatné rozhodování**, vyjadřování a prezentování se
  - umožňují **aktivní zapojení** do konverzace tam, kde byl dříve pouze pasivním a často opomíjeným posluchačem (během **vzdělávacích činností**, ve **volném čase** a v **pracovních činnostech**)
  - Klenková (2006) přidává jako další výhodu **snížení frustrace z nepochopení**

- **Nevýhody:** (Hemzáčková in Valenta, Rádlová, 2004):
  - oddělení uživatele systému AAK od části **veřejnosti**, která tyto systémy **neovládá**
  - jsou společensky méně využitelné než řeč
  - vzbuzují pozornost veřejnosti
  - proces porozumění předchází procesu vyjadřovacímu, taktéž **trvá určitou dobu, než začne dítě systém AAK využívat** k běžné komunikaci
  - zavedení těchto způsobů komunikace je někdy považováno za důkaz, že dítě nebude nikdy umět používat mluvenou řeč
  - Bendová (2008) uvádí mezi nevýhody ještě **časovou náročnost při realizaci**

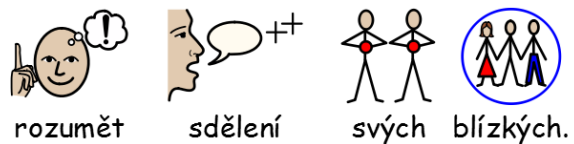
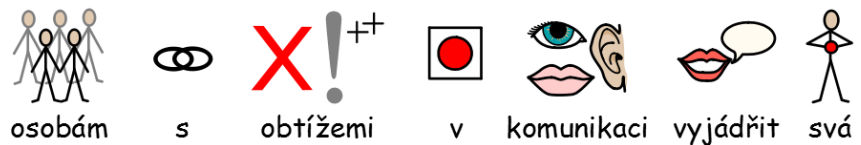

Riziko ztráty řeči?

- děti, u kterých můžeme očekávat problémy s vývojem řeči (děti s Downovým syndromem i jiným mentálním postižením, děti ohrožené vznikem DMO), mohou některé metody AAK využívat v podstatě od narození, aby dítě nemělo zkušenost selhání, a aby se rozvíjela jeho aktivita i schopnost exprese
- AAK klade požadavky na vizuální aktivitu, paměť a ostatní procesy myšlení dítěte
- nemluvící dítě by mělo být s AAK stále v kontaktu
- takové postupy mají v raném věku podpořit komunikační dovednosti dětí i vývoj mluvené řeči, ne mluvenou řeč nahradit

Janovcová (2003): „Náhradní nebo podpůrný komunikační systém nemá v úmyslu potlačovat přirozené řečové projevy, ale naopak působí jako jeden z prostředků budování mluvené řeči a optimalizace jejího rozvoje, což bylo výzkumy a jejich praktickým užíváním ověřeno a potvrzeno.“

Shrnutí zásad využití AAK

- výběr systému a pomůcek podle specifických potřeb dítěte
- rozvoj kognitivních schopností jedince
- funkčnost v prostředí, kde se dítě nachází
- využitelnost slovní zásoby
- zjednodušení projevu

Asociace poskytovatelů
sociálních služeb ČR,
SPC pro děti a mládež
s vadami řeči
a Centrum Kaňka, o. p. s.

Vás zvou na
2. národní konferenci

AUGMENTATIVNÍ A ALTERNATIVNÍ KOMUNIKACE

Konference je akreditována
Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR
a Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR.

3.–4. 12. 2019

Centrum univerzity Tábor, Vančurova 2904
390 01 Tábor

Cena: 1 190 Kč včetně DPH
(student denního studia 490 Kč včetně DPH,
rodinný příslušník uživatele AAK 300 Kč)
Příhlášky: www.apsscr.cz
(menu „Konference & Kongresy & Semináře“)

PROGRAM

1. DEN

*předsedající Jiří Horecký, Irena Lintnerová,
Jana Sarounová, Lucie Laudová*

8.30–9.30 **Prezence účastníků**
9.30–10.00 **Zahájení konference**
10.00–11.30 **AAK v každodenním životě**
Aldona Mysakowska – Adamczyk, Polsko

11.30–12.15 **Oběd**

12.15–13.45 **AAK v každodenním životě**
Aldona Mysakowska – Adamczyk, Polsko
13.45–14.00 **Diskuse**

14.00–14.45 **Naplnování jednoho ze základních lidských
práv – možnost komunikovat**
Květa Staříková

14.45–15.15 **Přestávka**

15.15–16.00 **Factory ovlivňující vývoj řeči u klientů
s vícečetným postižením**
Marcela Jarolímová

16.00–16.15 **Diskuse**

16.15–17.00 **Prezentace AAK pomůcek a softwaru**
Jana Sarounová, Jiří Menšík

GALAVEČER

sál Centrum Univerzita Tábor
19.00 – Zahájení

Vstupné: 590 Kč

Hudba: hudební skupina MIX

2. DEN

SEKCE PŘEDSKOLNÍ – AAK U DĚTÍ 0–7 LET

předsedající Jana Sarounová

9.00–10.15 **Předgramotnostní (nebo předčtenářská)
dovednosti u předškoláků – uživatelů AAK**
Aldona Mysakowska – Adamczyk

10.15–10.50 **Přestávka**

10.50–11.20 **Komunikovat znamená být spolu**
Pavla Foster Skalová

11.20–11.50 **AAK ve třídě běžné MS**
Alena Kunová

11.50–12.00 **Diskuse**

SEKCE SKOLNÍ – AAK U DĚTÍ A MLÁDEŽE, ZAKŮ SKOL

předsedající Bohdana Voříšková

9.00–10.15 **AAK ve výuce**
Marcela Jarolímová

10.15–10.50 **Přestávka**

10.50–11.50 **Komunikační strategie AAK ve školním
zařízení**
Bohdana Voříšková

11.50–12.00 **Diskuse**

SEKCE AAK U DOSPĚLYCH S MP

předsedající Lucie Laudová

9.00–10.15 **Praktické používání metod AAK v domovech
pro osoby se zdravotním postižením (DOZP)**
Lenka Gwóźdźová, Bohdana Herzánová

10.15–10.50 **Přestávka**

10.50–11.50 **AAK v DOZP**
Markéta Novotná z DOZP Zampach

11.50–12.00 **Diskuse**

SEKCE AAK U SENIORŮ

předsedající Irena Lintnerová

9.00–10.15 **Jak komunikovat AAK u seniorů s demencí?**
Karolína Maloňová Friedlová

10.15–10.50 **Přestávka**

10.50–11.50 **Aplikace AAK se seniory v pobytových
a terénních službách**
Irena Lintnerová

11.50–12.00 **Diskuse**

PŘEDNÁŠEJÍCÍ

Ing. Jiří Horecký, Ph.D., MBA
prezident APSS ČR, UZS ČR a EAN

Mgr. Aldona Mysakowska – Adamczyk
logopedka, lektorka, prezidentka ISAAC v Polsku

Mgr. Lucie Laudová
ředitelka SPC pro děti a mládež s vadami řeči
se zaměřením na AAK s.r.o.

Mgr. Květa Staříková
speciální pedagog, lektorka

Mgr. Marcela Jarolímová
speciální pedagog – logoped SPC NAUTIS Praha, lektorka

Mgr. Jana Sarounová
speciální pedagog-logoped SPC pro děti a mládež s vadami
řeči se zaměřením na AAK s.r.o., lektorka

Ing. Jiří Menšík
systémový inženýr, PETIT HW-SW

Mgr. Pavla Foster Skalová
paradkyně rané péče v Rané péči Diakonie CCE,
supervizorka v sociálních službách a školství, lektorka

Mgr. Alena Kunová
speciální pedagog-logoped, poradkyně rané péče,
supervizorka, lektorka

Mgr. Bohdana Voříšková
logoped, speciální pedagog a poradce Centra AAK při MS,
ZŠ a ŠS Daneta v Hradci Králové

Mgr. Lenka Gwóźdźová
speciální a sociální pedagog, konzultant v oblasti AAK

Mgr. Bohdana Herzánová
doplnit funkci

Mgr. Markéta Novotná
logopedka DOZP Zampach

PhDr. Karolína Maloňová Friedlová
ředitelka a jednatelka INSTITUTU Bazální stimulace® s.r.o.,
odborný garant akreditovaných
vzdělávacích programů

Mgr. Irena Lintnerová
ředitelka Základní školy a Mateřské školy a poskytovatele
sociálních služeb, Kaňka o.p.s., viceprezidentka
pro ambulanci služby APSS ČR

Zdroje

- Bočková, B. (2015). *Vybrané kapitoly z alternativní a augmentativní komunikace*. Brno: Masarykova Univerzita
- Hanzelková, P. (2011). *Systémy alternativní a augmentativní komunikace v praxi domovů pro osoby se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci
- Janovcová, Z. (2003). *Alternativní a augmentativní komunikace*. Brno: Masarykova Univerzita
- <https://www.alternativnikomunikace.cz/>
- http://www.apsscr.cz/images/obr/1570598645_aak-program-a4-augmentativni-a-alternativni-komunikace.pdf
- <https://www.saak-os.cz/stranka-aak-a-rec-16>
- <https://singinghands.co.uk/>
- <https://www.youtube.com/watch?v=zmsdLzQW5Go>